

УДК 343.8

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.49>

В. В. Гурін

кандидат юридичних наук,
докторант науково-дослідної лабораторії з
проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID ID: 0009- 0008-4439-372X

ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Мета статті полягає у аналізі правових засад протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану. У статті здійснено комплексне дослідження правових засад протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану як одного з пріоритетних напрямів забезпечення правопорядку, публічної безпеки та захисту національних інтересів держави. Актуальність теми зумовлена істотною трансформацією криміногенної ситуації в період збройної агресії, зростанням кількості та суспільної небезпеки посягань на майнові права громадян, суб'єктів господарювання і держави, а також необхідністю адекватного правового реагування на нові форми злочинної діяльності. У роботі проаналізовано систему норм кримінального, кримінального процесуального та спеціального законодавства, що визначають правові механізми протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах особливого правового режиму. Досліджено особливості кваліфікації таких правопорушень з урахуванням воєнного стану, застосування кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак, а також врахування воєнного стану як обставини, що впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння та міру кримінально-правової відповідальності. Окрему увагу приділено правовому регулюванню діяльності правоохоронних органів щодо запобігання та припинення злочинів проти власності у воєнний період, зокрема мародерства, розкрадання гуманітарної допомоги, незаконного заволодіння майном в зоні бойових дій, а також зловживань у сфері публічних закупівель. Обґрунтовано, що ефективність протидії таким правопорушенням залежить від узгодженості матеріальних і процесуальних норм, чіткого визначення повноважень суб'єктів протидії та своєчасного вдосконалення законодавства з урахуванням викликів воєнного часу. Зроблено висновок, що подальший розвиток правових засад протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на комплексному підході, поєднанні репресивних і превентивних правових засобів, а також адаптації національного законодавства до сучасних загроз безпеці та міжнародних стандартів захисту майнових прав.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти власності, воєнний стан, правові засади, кримінальна відповідальність, протидія злочинності, правоохоронні органи, захист майнових прав.

Актуальність теми. Збройний напад російської федерації на нашу державу докорінно змінив усі сфери життя в Україні. Це стосується і сфери протидії кримінальним правопорушенням, оскільки в умовах воєнного стану, інтенсивного ведення бойових дій із загарбниками та постійного ракетного бомбардування мирних міст України, значно зросла суспільна небезпечність

багатьох кримінально протиправних діянь, зокрема і тих, що посягають на власність [1]. У зв'язку із чим одним із найважливіших завдань нашої держави залишається викриття організованих злочинних груп та припинення їх протиправної діяльності дій, а в сучасних умовах підвищення протидії законспірованим злочинним співтовариствами, що використовують міждержавні

конфлікти, воєнний стан для вчинення та приховування кримінальних правопорушень, важливим є наявність надійної правової бази [2].

Встановлено, що правову основу розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, становлять нормативно-правові акти міжнародного характеру та вітчизняне законодавство. При цьому міжнародне законодавство в зазначені сфері слід поділяти на: акти, в сфері запобігання та протидії організованим злочинності, та акти, спрямовані на надання допомоги під час розслідування таких кримінальних правопорушень [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми протидії окремим видам кримінальних правопорушень проти власності стали предметом наукових досліджень таких науковців, як О.М. Бандурка, С.В. Бобровник, В.М. Вербицький, О.П. Віхров, І.О. Віхрова, О.С. Доценко, В.В. Коваленко, А.Т. Комзюк, О.В. Кришевич, Т.І. Лелюк, М.Л. Лудченко, В.Д. Людвік, С.О. Павленко, І.П. Петрова, Є. О. Письменський, П.М. Рабінович, С.А. Савенко, В.Г. Севрук, О.Ф. Скакун, В.Г. Хашев, С.С. Шоптенко, О.О. Юхно тощо.

Мета статті полягає у аналізі правових засад протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що протидія організованим злочинності регулюється нормами різних галузей права, вони є досить важливими, перевагу серед усіх цих норм ми віддаємо кримінально-правовим нормам забезпечення протидії організованим злочинності, оскільки вони становлять більшість серед інших правових норм і безпосередньо стосуються адміністративної (управлінської) діяльності, від якої залежать державна політика, стратегія, тактика, комплексність нормативно-правового регулювання й інші необхідні заходи щодо протидії організованим злочинності [3].

Систему нормативно-правових актів України складає:

1) Конституція України – Основний Закон України;

2) кодекси, закони України;

3) підзаконні нормативно-правові акти:

а) постанови Верховної Ради України нормативного характеру;

б) укази Президента України нормативного характеру;

в) постанови Кабінету Міністрів України;

г) накази нормативного характеру міністерств, акти нормативного характеру інших державних органів;

ґ) постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, постанови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, накази нормативного характеру міністерств Автономної Республіки Крим;

д) розпорядження голів місцевих державних адміністрацій;

е) акти нормативного характеру органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

є) акти нормативного характеру органів професійного самоврядування, підприємств, установ, організацій [4].

Отже, на сьогодні визначені основні міжнародно-правові стандарти захисту власності:

• **Загальна декларація прав людини (1948):** ст. 17 гарантує право на володіння майном і захист від його незаконного позбавлення.

• **Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них** (Забороняють мародерство, незаконне заволодіння майном цивільного населення, включаючи грабіж, реквізицію без правових підстав, знищення чи вилучення приватної власності без військової необхідності. Стаття 33 IV Женевської конвенції прямо забороняє репресалії, колективні покарання, мародерство та інші злочини проти цивільного населення).

• **Європейська конвенція з прав людини (1950)** – ст. 1 Першого протоколу гарантує захист майнових прав.

• Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998). Визнає розграбування міст і селищ, незаконне привласнення приватної власності під час війни – воєнними злочинами (ст. 8 Римського статуту). Розбій, вчинений в умовах збройного конфлікту, може трактуватися як злочин проти людяності або

воєнний злочин за умови системності чи спрямованості проти цивільних.

- Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення (1998). Забороняють експропріацію або розграбування майна внутрішньо переміщених осіб (ВПО), навіть у разі евакуації чи залишення житла. Держава зобов'язана гарантувати повернення або компенсацію за втрачену власність після завершення бойових дій.

- **Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Палермська конвенція, 2000):** зобов'язує держави криміналізувати правопорушення проти власності, вчинені організованими групами, у т.ч. через корупцію, шахрайство, відмивання майна.

Крім цього, варто наголосити на практиці Європейського суду з прав людини, яка є складовою частиною розуміння приписів самої Конвенції. Саме через практику розкривається зміст понять, що використані у тексті Конвенції (не слід забувати у цьому контексті про принцип автономного тлумачення, відповідно до якого Європейський суд із прав людини інтерпретує терміни Конвенції незалежно від їх розуміння національними судовими органами держав-учасників, так, наприклад, зміст понять майно, житло, кримінальне покарання в українській правовій системі і в розумінні Європейського суду з прав людини – різний) [5, с. 24–25; 6, с. 138].

Ще одним важливим міжнародним нормативним актом, який покликаний поглиблювати співробітництво між державами, членами ООН для ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 15 листопада 2000 року [7]. В Україні вказана Конвенція була ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють» 1433-IV від 4 лютого 2004 року та набула чинності 21 травня 2004 року [2].

Зокрема Конвенцією було визначено такі основні поняття, як: «організована

злочинна група», яке є дещо відмінним від аналогічного поняття, яке міститься в Загальній частині КК України; «серйозний злочин», якому в національному законодавстві відповідають поняття «тяжкий» та «особливо тяжкий злочин»; арешт або в'їмка, конфіскація, «контрольована поставка», які відповідають положенням КПК України та Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Також Конвенція дає визначення таким поняттям: «структурно оформлена група», «майно», «доходи від злочину» [8, с. 221; 2].

Міжнародні стандарти нормативно-правового регулювання протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах збройного конфлікту (воєнного стану) базуються на поєднанні норм міжнародного гуманітарного права, прав людини та стандартів боротьби зі злочинністю у кризових ситуаціях.

На сьогоднішній день масив правових актів щодо протидії злочинам проти власності в Україні є досить великим. До основного правового акту з цього питання належить Конституція України. Згідно ч. 4 ст. 13 Конституції 139 України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом». А відповідно до ч. 4 та 7 ст. 41 Конституції України «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним; використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі» [9; 10].

Захист і охорона власності є важливим завданням кожної правової держави, а надто зараз це завдання є актуальним для України. У ст. 41 Конституції України визначено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [9]. Практична реалізація цього припису неможлива без ефективної протидії будь-яким злочинним посяганням на власність, зокрема грабежам, що становлять одну з найнебезпечніших груп злочинних діянь

проти власності у нашій країні. Здійснення такої протидії потребує належного науково-теоретичного обґрунтування [11, с. 114-115].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставах, у межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не може бути обмежено. Згідно зі статтею 26 цього закону правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, де введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів [12].

Звертаючись до нормативно-правового регулювання протидії органами Національної поліції кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану, а саме до Закону України «Про Національну поліцію», можна констатувати, що діяльність цього органу спрямована саме на протидію. Зокрема, у ст. 1 цього Закону визначено, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству, шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Статтею 2 окреслено завдання поліції щодо надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [13; 14].

Отже, зміст кримінально-правової політики в умовах воєнного стану змінився,

а її загальна спрямованість свідчить про намагання протидіяти масштабним ризикам і загрозам, що виникають для національних інтересів та інтересів держави (співтовариства держав) в умовах потужної російської агресії (як безпосередньо пов'язаних з війною, так і опосередкованих нею) [15, с.301]. За період після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну стан застосування кримінального закону характеризується зміною усталених показників діяльності органів правопорядку та суду. Зокрема, протягом 2022 року різко збільшилася кількість облікованих кримінальних проваджень, направлених до суду та розглянутих з постановленням обвинувальних вироків стосовно кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (Розділ I Особливої частини КК України). Аналогічна тенденція спостерігається щодо кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Розділ XX Особливої частини КК України) [15, с. 301].

Відповідно Кримінальний кодекс України є одним з головних актів правового забезпечення протидії злочинам проти власності в Україні. Він встановлює загальні засади і напрями державної політики щодо цих злочинів і їх протидії. Норми Кримінального кодексу України визначають об'єкти власності, що мають найвищу цінність, а також вони убезпечують правовідносини власності від суспільно-небезпечних посягань. Розділ VI Кримінального кодексу України є основною ланкою у правовому забезпеченні протидії злочинам проти власності в Україні [10].

Отже, набуттям Україною незалежності 24 серпня 1991 року держава почала вносити суттєві зміни і в назви та зміст нормативних актів. Відповідно до Закону України від 17 червня 1992 року № 2468-XII поряд з іншими змінами було змінено назву КК УРСР на КК України [16]. Конституція Незалежної України у ст. 13 встановила рівність усіх форм власності. А тому стало актуальним питання щодо невідповідності положень КК України до положень основного закону держави, оскільки, як вже було зазначено, кримінальна відповідальність за злочини проти власності дифе-

ренціювалась залежно від різних форм власності та регламентувалась у різних розділах Особливої частини КК України. Тому у Кримінальному кодексі України, прийнятому 5 квітня 2001 року вказана прогалина була усунена [17]. Позиція щодо необхідності об'єднання майнових злочинів незалежно від форми власності була безпосередньо реалізована в Розділі VI Особливої частини КК України та отримала назву «Кримінальні правопорушення проти власності» [11].

Отже, реагуючи на зростання рівня злочинності, що посягають на власність в умовах воєнного стану, держава прийняла ряд змін до нормативно-правових актів щодо протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану, а саме посилення відповідальності за такі злочинні діяння.

Відповідного 03 березня 2022 р. Верховною Радою України було прийнято в цілому проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», №7124, який набрав чинності 07.03.2022 р. Законом, зокрема, внесені зміни та доповнення до ст. 185 «Крадіжка», ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 189 «Вимагання», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заповдіння ним шляхом зловживання службовим становищем» КК, шляхом доповнення вказаних статей особливо кваліфікуючою ознакою, а саме вчинення цих кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану [18].

Однією з найважливіших умов призначення справедливого покарання за вчинення злочину є диференціація кримінальної відповідальності, яка спрямована на пошук найбільш адекватних заходів кримінально-правового впливу залежно від рівня суспільної небезпечності злочинів, а одна з її форм є закріплення у кримінальному законі кваліфікуючих ознак. Вчинення майнового злочину в умовах воєнного чи надзвичайного стану може мати місце, наприклад, у районах вогневого ураження, тимчасової окупації або проході військ, а також і поза межами згаданих районів, крім того учиненням в умовах воєнного стану слід уважати такі

викрадення чужого майна, які вчинені щодо осіб, які переміщуються у більш безпечні регіони України чи щодо їх майна, щодо майна, осіб, які тимчасово залишили житло без контролю для укриття в безпечному місці. Це означає, що винна особа з метою полегшення вчинення кримінального правопорушення використовує: найбільш несприятливий для суспільства час; тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство і це свідчить про підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану. Привертає увагу те, що законодавець уживає дещо різні поняття в ст. 67 КК – «з використанням умов воєнного або надзвичайного стану», а в нових кваліфікуючих ознаках ст. 185, 186, 187, 189, 191 – «в умовах воєнного стану». закріплення у частинах четвертих статей 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання) та 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) КК кваліфікуючої ознаки вчинення зазначених діянь «в умовах воєнного або надзвичайного стану». В п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України закріплено, що вчинення злочину з використанням умов воєнного стану є обставиною, яка обтяжує покарання. Верховний Суд застерігає, що вчинення злочину в умовах воєнного стану є обставиною, яка обтяжує покарання, тобто застосовано поняття «дія режиму воєнного стану». Судовій практиці належатиме визначити, чи є ідентичними поняття «з використанням умов воєнного стану» та «в умовах воєнного стану» і при цьому буде визначено, чи будь-яке вчинення злочину в період дії режиму воєнного стану буде утворювати кваліфікуючу ознаку конкретного злочину чи обтяжуючу обставину за ст. 67 КК [19, с.11-12].

Хотілось би звернути увагу на те, що в Кримінальному кодексі України в пункті 11 статті 67 «Обставини, які обтяжують покарання» передбачена така норма: вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій [17], однак в законах, які були прийняті після 24 лютого 2022 року застосовуються поняття «в умовах воєнного стану». Така

різниця в термінології можливо і не має, на перший погляд, суттєвих відмінностей, однак багато спеціалістів в галузі кримінального права вважає вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану повинно застосовуватися до особи лише тоді, коли воно мало місце, наприклад, у районах вогневого ураження, тимчасової окупації або проходів військ, а також і поза межами згаданих районів (викрадення чужого майна, які вчинені щодо осіб, які переміщуються у більш безпечні регіони України чи щодо їх майна) [20].

Розглядаючи воєнний стан як кваліфікуючу ознаку злочину, доцільно привернути увагу наступним аспектам: 1. Воєнний стан як ознака злочинного діяння повинен бути чітко зазначеним у тексті кримінального закону. Здебільшого такі ознаки зазначаються у диспозиціях статей. Тільки у випадку нормативного закріплення дана умова впливає на кваліфікацію; 2. Воєнний стан як кваліфікуюча ознака має імперативний характер. У разі встановлення відповідним органом факту того, що злочин було вчинено саме за умов правового режиму воєнного стану, застосування норми, що встановлює санкцію за дане злочинне діяння є обов'язковим; 3. Здійснення злочину за умов воєнного стану значно впливає на суспільну небезпечність злочину і у більшості випадків, це тягне за собою більш суворе покарання [19, с. 13].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає правові засади, суб'єктів та межі такої діяльності, однак воєнний стан вимагає перегляду акцентів і практичного застосування ОРД, з огляду на: зміни у предметі оперативного інтересу; потреба в гнучкому правовому механізмі взаємодія ОРД з кримінальним провадженням; участь підрозділів ОРД у попередженні злочинів тощо.

Зміни у предметі оперативного інтересу. У воєнний час об'єктами оперативного інтересу стають не лише звичайні крадіжки або грабіжники, а й: організовані злочинні групи, які діють під виглядом волонтерства чи тероборони; особи, які займаються мародерством, незаконним заволодінням військовим або гуманітарним майном;

нелегальні обіг зброї та спроби застосування її для заволодіння майном; службові особи, які зловживають службовим становищем з метою привласнення чи розтрата державного чи комунального майна в зоні бойових дій або тилу.

Потреба в гнучкому правовому механізмі. Чинне законодавство України передбачає проведення ОРД в межах дотримання гарантій прав людини. Але в умовах: обмеженого доступу до територій, перебоїв у роботі судів, надзвичайного стану або бойових дій — постає потреба у спрощенні процедур санкціонування певних оперативно-розшукових заходів, як-от: контроль за каналами зв'язку, спостереження, візуальний або аудіоконтроль місця події тощо. Тому доцільним є тимчасове регулювання (на рівні підзаконних актів, наказів МВС, СБУ, Генеральної прокуратури) щодо особливостей застосування ОРД у період воєнного стану.

Взаємодія ОРД з кримінальним провадженням. В умовах війни важливою є тісна інтеграція ОРД із кримінальним процесом, зокрема: оперативна інформація повинна швидко трансформуватись у допустимі докази; результати ОРД мають використовуватись для ініціювання негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД); ОРД має бути інструментом негайного реагування на факти правопорушень у воєнній зоні або при евакуації цивільного населення.

Участь підрозділів ОРД у попередженні злочинів. Підрозділи оперативних служб повинні: ідентифікувати ризикові зони (розміщення складів, гуманітарних вантажів, евакуаційних колон); запобігати диверсіям, псевдозлочинним діям, що маскуються під майнові злочини; використовувати негласні методи для виявлення корупційних схем із розподілом матеріальних цінностей.

У цілому, оперативно-розшукова діяльність в умовах воєнного стану має розглядатись як фронтовий інструмент безпеки власності громадян, установ, підприємств і держави. Необхідним є: удосконалення нормативного регулювання ОРД в умовах особливого правового режиму; розробка спеціальних інструкцій і протоколів для оперативних працівників; налагодження міжвідомчої координації між ОРД, слід-

ством, прокуратурою, військовими адміністраціями. ОРД у воєнний час має поєднувати гнучкість, ефективність і правову обґрунтованість, аби протидіяти масштабним, часто організованим посяганням на власність — як один із критично важливих напрямів національної безпеки.

Окремо слід виокремити: Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10; Про право власності на окремі види майна // Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII ; із змінами і доповненнями, внесеними Постановами Верховної Ради України від 22 квітня 1993 року № 3131-XII, від 15.07.1994 р. № 121/94-ВР, від 24.01.1995 р. № 19/95-ВР.

– Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10. [21]. З метою реалізації конституційних гарантій захисту всіх форм власності від злочинних посягань, однакового та правильного застосування судами законодавства про відповідальність за злочини проти власності, запобігання судових помилок при розгляді справ цієї категорії Пленум Верховного Суду України ПОСТАНОВЛЯЄ дати судам такі роз'яснення:

1. Звернути увагу, що у справах про злочини проти власності суди зобов'язані як установлювати вину підсудних і призначати їм необхідне й достатнє для їх виправлення та попередження нових злочинів покарання, так і вживати передбачені законом заходи для реалізації прав потерпілих на відшкодування заподіяної шкоди [21].

2. Предметом злочинів проти власності є майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо, а також право на майно та дії майнового характеру, електрична та теплова енергія. Якщо за викрадення, заволодіння, привласнення, знищення, пошкодження та інші діяння щодо певного майна, предметів або засобів (наприклад, вогнепальна зброя, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, радіоактивні матеріали тощо) відповідальність

передбачено за статтями, які містяться в інших розділах Особливої частини Кримінального кодексу України (2341-14) (далі - КК), то такі діяння мають кваліфікуватися за цими статтями і додатково кваліфікації за відповідними статтями розділу VI Особливої частини КК (2341-14) не потребують. [21]

– Про право власності на окремі види майна // Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII ; із змінами і доповненнями, внесеними Постановами Верховної Ради України від 22 квітня 1993 року № 3131-XII, від 15.07.1994 р. № 121/94-ВР, від 24.01.1995 р. № 19/95-ВР [22], яка передбачає «Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України» та «Спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна» [22].

Як слушно зазначають з цього приводу видатні фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності С. М. Князєв, С. С. Чернявський і М. Л. Грібов, наразі маємо розбалансовану гібридну модель діяльності оперативних підрозділів із нечіткими змістом і критеріями співвідношення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, пошукової діяльності. Зазначена концептуальна неузгодженість перманентно виявляє наявні прогалини та спричиняє нові проблеми законодавчого, відомчого (міжвідомчого) нормативно-правового й організаційного характеру, які на практиці потребують невідкладного й ефективного вирішення [23; 24].

Висновок. У період запровадження воєнного стану в Україні, обумовленого повномасштабною збройною агресією РФ, криміногенна ситуація зазнала суттєвих змін, що зумовило необхідність адаптації нормативно-правових механізмів до нових умов. Особливої уваги потребує протидія кримінальним правопорушенням проти власності, оскільки такі злочини стали не лише поширенішими, а й набули специфічних форм, пов'язаних із доступом до зброї, панічними настроями, евакуацією населення, порушенням логістики правоохоронної системи.

Нормативно-правові джерела регулювання. Національне законодавство створює базу для протидії правопорушенням проти власності, але в умовах воєнного стану виникає потреба в оперативному оновленні, уточненні та поглибленні правового регулювання. Основу нормативного масиву становлять: Кримінальний кодекс України – містить систему складів злочинів проти власності (ст. 185–198), однак не містить спеціальних ознак воєнного часу як кваліфікуючих обставин. Кримінальний процесуальний кодекс України – передбачає стандартні процедури розслідування, які у період воєнного стану можуть бути ускладнені або модифіковані відповідними розпорядчими актами. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» – визначає правові рамки дій органів влади, в тому числі правоохоронних, під час дії особливого правового режиму. Положення, інструкції, накази МВС, СБУ, Офісу Генерального прокурора щодо дій у надзвичайних умовах, зокрема стосовно фіксації правопорушень, евакуації, збереження речових доказів, спрощених процедур документування тощо.

Актуальні виклики та потреби. 1. Різке зростання кількості злочинів проти власності, особливо крадіжок, грабежів, мародерства, розбоїв у зоні бойових дій, на деокупованих територіях і в районах масового переміщення населення. 2. Поява нових об'єктів посягання, зокрема військове майно, гуманітарна допомога, засоби зв'язку, паливно-енергетичні ресурси. 3. Нелегальний обіг зброї, що спричиняє тяжчі наслідки майнових злочинів, зокрема зростання розбійних нападів із застосуванням вогнепальної зброї. 4. Проблеми з фіксацією складів злочинів, встановленням осіб, збором доказів у зв'язку з обмеженням доступом до територій, зруйнованою інфраструктурою, тимчасовою відсутністю електронних реєстрів тощо. 5. Необхідність чіткого розмежування військових і цивільних злочинів проти власності, оскільки злочини можуть вчинятися як військовослужбовцями, так і цивільними особами в зоні бойових дій.

Необхідні напрямки вдосконалення: 1. Кримінально-правове уточнення складів злочинів, запровадження кваліфікую-

чих ознак: «вчинено в умовах воєнного стану», «вчинено в зоні бойових дій», «використано зброю, отриману поза законом» тощо. 2. Адаптація процесуальних процедур: передбачити спеціальні механізми фіксації доказів у надзвичайних умовах, запровадити спрощені процедури допиту, впровадження дистанційного процесуального інтерв'ю, визначити особливості взаємодії з військовими адміністраціями. Врегулювання обліку та компенсації збитків, завданих внаслідок злочинів проти власності в умовах війни (включаючи шкоду, завдану мародерством, підпалами, зруйнуванням майна внаслідок неправомірних дій третіх осіб). Міжнародна правова допомога та кооперація, включаючи обмін досвідом з державами, які мали досвід збройних конфліктів (Югославія, Ірак, Ізраїль, Хорватія), та залучення міжнародних фахівців до розробки змін до кримінального та процесуального законодавства.

Підвищення спроможності правоохоронних органів: спеціальні слідчі групи для документування злочинів проти власності у воєнний час, навчання оперативників та слідчих з урахуванням воєнних реалій, забезпечення технічними засобами (дрони, мобільні лабораторії, супутникові засоби фіксації).

Отже, нормативно-правове регулювання протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану повинно бути: системно оновленим відповідно до викликів сьогодення; практикоорієнтованим, з урахуванням обмежень на місцях; гнучким і динамічним, здатним до адаптації в реальному часі; орієнтованим на права людини, навіть у найскладніших умовах; узгодженим із міжнародним правом, особливо в контексті міжнародної відповідальності агресора та документування злочинів, пов'язаних із конфіскацією чи знищенням майна цивільного населення.

Список використаної літератури:

1. Людвік В. Д., Хашев В. Г. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану в Україні. The 10th International scientific and practical conference "Science,

- innovations and education: problems and prospects" (May 4-6, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 571-576.
2. Синовєрський А. І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2025. 354 с.
 3. Доценко О. С. Окремі питання нормативно-правового забезпечення протидії організованим злочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 33-37.
 4. Хрипун В. Мін'юст вирішив визначити, що таке норма права, нормативно-правовий акт та правовий експеримент. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/185824-minyust-reshil-opredelit-chto-takoe-norma-prava-normativno-pravovoy-akt-i-pravovoy-eksperiment>
 5. Корнієнко М.В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело адміністративного права (на прикладі рішення суду). *Практика Європейського суду з прав людини як джерело національного права* : матеріали круглого столу, м. Дніпро, 24 листоп. 2017 р.; уклад.: А.М. Кучук; О.О. Орлова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. С. 24–26.
 6. Корнієнко М.В. Нормативно-правове регулювання протидії насильству стосовно дітей. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 135-140.
 7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Ген. Асамблеї від 15 листоп. 2000 р. (ред. від 4 лют. 2004 р.). URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_789&p=1228117189160723.
 8. Синовєрський А. І. Стан міжнародного та національного законодавства в сфері розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного часу. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. Вип. № 3-4. С. 218-232. DOI: DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/218-232>.
 9. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.
 10. Вербова Н.І. Правове забезпечення протидії злочинам проти власності в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали VII Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. с. 138-140.
 11. Запорожець Р. Оптимізація правової системи: шлях до зниження кримінальних правопорушень проти власності в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 113-117.
 12. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
 13. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580- VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-16/print1446470092906691>.
 14. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.
 15. Письменський Є. О. Реалізація кримінально-правової політики України в умовах воєнного стану: дослідження негативних тенденцій. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*/ 2024. Вип. 17 (29). С. 300-310.
 16. Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів Української РСР, Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення та Митного кодексу України: Закон України від 17.06.1992 р. N 2468-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 35. Ст.511.
 17. Кримінальний кодекс України: від 05 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
 18. Верховна Рада України прийняла Закон про мародерство. Повідомлення Інформаційного управління ВРУ від 04.03.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220175.html>.
 19. Кришевич О.В. Кримінальні правопорушення проти власності: новели зако-

- нодавства. *Кримінальна політика Європейського Союзу та України: проблеми інтеграції*: збірник тез науково-практичної інтернет-конференції (28 листопада 2022 року, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна). Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С.11-15.
20. Мовчан Р.О. Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 281–285.
21. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
22. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII ; із змінами і доповненнями, внесеними Постановами Верховної Ради України від 22 квітня 1993 року № 3131-XII, від 15.07.1994 р. № 121/94-ВР, від 24.01.1995 р. № 19/95-ВР. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T247100.html.
23. Князев С., Чернявський С., Грібов М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (20). С. 9–10.
24. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : Людмила, 2022. 624 с.

Hurin V. V. Counteraction to criminal offenses against property under martial law: legal principles

The purpose of the article is to analyze the legal principles of combating criminal offenses against property under martial law. The article provides a comprehensive study of the legal foundations for counteracting criminal offenses against property under conditions of martial law as one of the priority areas for ensuring public order, public security, and the protection of the national interests of the state. The relevance of the research is обусловлена by the significant transformation of the criminogenic situation during armed aggression, the increase in the number and social danger of encroachments on the property rights of individuals, business entities, and the state, as well as the need for an adequate legal response to new forms of criminal activity. The paper analyzes the system of criminal, criminal procedural, and special legislation that defines the legal mechanisms for counteracting criminal offenses against property under a special legal regime. Particular attention is paid to the specifics of qualification of such offenses with regard to martial law, the application of qualifying and especially qualifying elements, as well as the consideration of martial law as a circumstance affecting the degree of social danger of the act and the scope of criminal liability. Special emphasis is placed on the legal regulation of the activities of law enforcement agencies in preventing and suppressing property crimes during wartime, including looting, misappropriation of humanitarian aid, illegal seizure of property in combat zones, and abuses in the field of public procurement. It is substantiated that the effectiveness of counteracting such criminal offenses depends on the coherence of substantive and procedural legal norms, a clear delineation of the powers of the subjects involved in counteraction, and the timely improvement of legislation in response to the challenges of wartime. The article concludes that the further development of the legal foundations for counteracting criminal offenses against property under martial law should be based on a comprehensive approach, combining repressive and preventive legal measures, as well as on the adaptation of national legislation to contemporary security threats and international standards for the protection of property rights.

Key words: criminal offenses against property, martial law, legal foundations, criminal liability, crime prevention, law enforcement agencies, protection of property rights.